

ОСВРТ НА НЕКЕ САВРЕМЕНЕ ПОКУШАЈЕ РЕСТАУРАЦИЈЕ ГАЛИКАНСКЕ ЛИТУРГИЈЕ: ИСТОРИЈА ЕКОФ-А

Александар Ресимић*
Епархија
аустријско-швајцарска,
Женева

Апстракт: Данашње православне франкофонске парохије које се налазе на Зајпаду, пре свега на територији Француске и Швајцарске, јесу парохије чији верници су углавном зајадњаци који су примили православље и сачињавају засебне парохије које припадају различитим јурисдикцијама. Значајан део тих парохија припада и нашој, односно Српској Православној Цркви док је један део ван јединства и ошинења са било којом Православном Црквом.

Кључне речи: Галиканска Литургија, ЕКОФ, франкофоне православне парохије, Е. Коваљевски, М. Коваљевски, Ей. Герман Харди, Св. Јован Шантајски.

Прве значајне православне зајаднице на територији Француске се помињу већ у 16. веку. У почетку су то биле зајаднице сачињене углавном од виђенијих људи, војника и уметника. Ти људи које су бежали од Отоманског зулума су се у прво време настанили на самом југу Француске, пре свега у Марсеју и на Корзици, где су пристизали бродом (Michel 1996: 485–495). Међутим већ почетком 19. века, на територији Француске и Швајцарске, може се приметити и постојање руских зајадница које убрзо по бројности постају значајније од оних

* acaresimic@hotmail.com.

грчких. Те нове руске заједнице су у већини случајева биле састављене од руске аристократије која је била блиска руској царској породици, али и од бројних трговаца и банкара који су долазили због економске сарадње. Те заједнице су се настаниле пре свега око центара као што су Париз и Женева, али и на неким мирнијим местима¹ где је руска аристократија градила своје резиденције и куће за одмор. О њиховом присуству у овим местима сведоче и бројне цркве које су грађене у то време за потребе тих елитистичких заједница. Те цркве са својом традиционалном архитектуром у типично руском стилу, који је био необичан за локално становништво, као и аристократија и бројни трговци који су дошли из далеке Русије са једном потпуно различитом културом, углавном су изазивали куриозитет и одређену врсту интересовања код локалног становништва. Стога и није чудно што је Руска Православна Црква у току 19. века примила у своје окриље одређен број западних хришћана који су прешли у православље. Један од познатијих конвертита из тог времена је француски римокатолички свештеник Рене-Франсоа Гете (1816–1892), заљубљеник у историју хришћанске Цркве. Он је изучавајући историју и привучен православним предањем, прешао у Православље узевши име Владимир и постао свештеник Руске Православне Цркве 1861. године (*Извештај синоду* 2004). Значајно је напоменути да је у то време Руска Православна Црква дозволила многим западним клирицима који су прешли у Православље да задрже западни облик Литургије, с тим да се изврше одређене преправке у самом тексту Литургије уз обавезан додаток Епиклезе, причешће под оба вида, Символ вере без уметка *Филиокве* и додавање одређених јектенија. Осим пар изузетака, већина клирика римокатоличке Цркве је потпуно примљена у окриље Православне Цркве, признавши њихово рукоположење као валидно. По питању клира, њихов пријем у окриље Православне Цркве је био једноставан и вршио се на следећи начин: након што је одређени клирик одслужио Свету Литургију заједно са једним епископом Православне Цркве, сматран је у потпуности као православан сачувавши свој чин тј. своје звање². По питању верника, њихово прихватање у окриље Православља је вршено миропомазањем и причешћем у току литургије. У сваком случају, чињеница је да су у току 19. века особе које су прелазиле у Православље представљале углавном изузетке на Западу, јер је Православље код већине изазивало ви-

¹ Као што су Ница у Француској или места попут Вевеја и Монтреја на обали Леманског језера у Швајцарској.

² Осим одређених изузетака као што смо то већ и напоменули.

ше радозналост ка нечему што им се чинило егзотичним него што се радило о истинском интересовању за Православље и његово предање које је долазило са Истока.

Значајније присуство православних заједница на територији Француске, Швајцарске и Белгије је повезано пре свега са појавом руских емиграната са почетка прошлог века, који су углавном емигрирали у Француску, Швајцарску и Белгију³ услед политичких догађаја везаних за руску револуцију. Међу тим руским избеглицама се налазио и знатан број свештеника који су бежали од црвеног терора. Са овим догађајима је тесно повезана и сама историја франкофонских парохија. Након одређеног времена, политичке околности су постале све мање наклоњене *белим русима* те су избеглице почеле све више да увиђају да се ситуација у Русији неће још дуго времена променити (Marie 2017: 414–419). Један део тих избеглица је одлучио да остане дефинитивно у Србији (Jevakhof 2007: 252) где су били примљени као словенска православна браћа (Јевђевић 2011: 16), док је други део који је био у бољем материјалном положају отишао на Запад (Jevakhof 2007: 56–58), нарочито у Француску, Белгију и Енглеску. Неки су продужили и даље, према земљама *нової свеіа*, нарочито у Америку. У том периоду се један значајан део *белих Руса*, нарочито оних из интелектуалног или аристократског друштва, настанио у Паризу, Ници и око Леманског језера у Швајцарској. Где год да су се Руси настањивали, они су у тим местима организовали свој свакодневни живот (Jevakhof 2007: 401–406), отварали су руске продавнице, оснивали клубове, братства, кафане, а пре свега цркве где су се редовно окупљали и око којих су организовали свој духовни али и културни живот (Beussac 1971: 5–89). Руси који су долазили у све већем броју су се окупљали око постојећих цркава, међутим пошто се руска емиграција знатно увећала, нарочито у Паризу, и достигла свој врхунац у раздобљу од 1920. до 1930 године (Jevakhof 2007: 229–231), осетила се стварна потреба за новим црквама и храмовима који ће моћи да приме тако велики број Руса који су долазили. Око тих храмова Руси су оснивали теолошке школе како би могли да образују будуће свештеничке кадрове али и школе руског језика и културе намењене свима онима који су били заинтересовани за руску и православну културу.

То интересовање према православљу и према руској култури, подстакнуто највећим делом од стране руских емиграната, доводи у

³ Као и друге земље Западне Европе но с обзиром на то да се овде бавимо само парохијама на француском говорном подручју, помињу се само ове земље.

Паризу до оснивања православног теолошког Института Светог Сергеја 1925. године (Jevakhof 2007: 445–446). Тај Институт ће имати велики утицај на многе Французе и западњаке који су касније прешли у Православље. У самом почетку, Институт Светог Сергеја је био нека врста богословије⁴ која је служила да образује будуће свештенике а у исто време и као богослужбено место јер се у његовом склопу налазила и црква око које су се окупљали Руси који су живели у том делу Париза. Један од оснивача овог Института је био и чувени Митрополит Евлогије Георгијевски који је припадао Руској Заграничној Цркви чије седиште се тада налазило у Сремским Карловцима у Србији. Од самог почетка, Митрополит Евлогије се трудио да придобије за Институт најзначајније професоре, теологе и мислиоце тадашње руске емиграције. Најпознатији предавачи тог времена били су: Булгаков, Берђајев, Федотов, Зјенковски и Флоровски.

Булгаков и Берђајев су били међу онима који су протерани 1922. године из Русије такозваним *бродовима филозофа*,⁵ заједно са стотинама других руских интелектуалаца. Сва та имена остају као сведочанство руске теолошке школе тог времена. Сви они заједно су допринели да Православље и његово предање постане познато и препознатљиво на Западу.

Руковођен жељом да Православље не остане непознато на Западу, Митрополит Евлогије оснива 1927. године прву православну парохију чија су богослужења била искључиво на француском језику. Ту парохију је поверио у опслуживање једном свештенику Французу који је примио Православље. Убрзо Митрополит Евлогије рукополаже још тројицу Француза који су претходно примили Православље и поставља их да служе при тој црквеној општини у чијој се Управи налази извесни лаик Еуграф Коваљевски. У међувремену су још два богослужбена места основана у Паризу и његовој околини. Са благословом Митрополита Евлогија је 1929. године служена по први пут *таликанска Литургија*, на основу текста који је саставио пред крај 19. века свештеник Владимир Гете, међутим због озбиљних недостатака у том тексту, служење те литургије је напуштено тако да су свештеници наставили да служе на француском језику литургије Светог Јована Златоустог и Светог Василија Великог.

⁴ Непосредно уочи Другог светског рата Институт Светог Сергеја је добио право да додељује титуле магистра и доктора теологије од Универзитета у Паризу коме је делимично и припадао.

⁵ *Бродови филозофа* је назив операције којом су од стране нове совјетске власти били протерани сви интелектуалци за које се сматрало да нису сагласни са новим руским режимом.

У даљој историји франкофонских парохија и проблема везаних за служење тзв. *галиканске Литургије*, потребно је истаћи да су три личности важне за даљи развој тих заједница које су касније добиле назив ЕКОФ⁶ (Католичка Православна Црква Француске).

Иринеј Винаер је био римокатолички свештеник фламанског порекла који је у жељи за повратком литургијској пракси ране Цркве изменио римску литургију. Због тога је напустио Римокатоличку Цркву и прешао код протестаната а одатле код англиканаца, затим преко старокатолика отишао у једну секту звану *Католичка либерална црква* где је постао бискуп. Затим је напустио и ове последње основавши своју цркву или боље рећи хришћанску заједницу под именом *Католичка Евангелистичка Црква*. У тој новој заједници следи праксу англиканаца и старокатолика који дозвољавају брак бискупа и ступа у брак са Ивон, својом сарадницом и својим духовним чадом. Године 1936. Иринеј Винаер, подржан од стране својих верника, обраћа се Константинопољу тражећи да Православна Црква прими у своје окриље његову хришћанску заједницу. Пошто Константинопољ није одмах одговорио, Иринеј се окреће Москви која га прихвата са свим његовим верницима и свештеницима који се налазе у многим местима Западне Европе. У то време, Совјетски Савез настоји да контролише бројне руске заједнице по читавом свету а нарочито на Западу где желе да имају своје доушнике. Нажалост то су чинили и преко Руске Цркве односно Московског Патријархата, те стога и није за чуђење што их је Руска Црква, која је била под утицајем совјетског режима, експресно примила у своје окриље (Jevakhof 2007: 380–382). Та његова заједница је бројала око 500 верника и било им је дозвољено да служе тзв. галиканску Литургију према западној пракси са западним орнаментима. Једини услов који је захтевала Московска Патријаршија био је да се кипови по храмовима замене иконама. Истовремено, Православна Црква је признала Иринеју Винаеру његов свештенички чин с обзиром на то да је већ био свештеник код римокатолика али му зато није признала епископско достојанство. Те франкофонске парохије које су се налазиле у саставу Московске Патријаршије и које су служиле према западној пракси, су у свим званичним документима тога времена већ тада означаване као *Зайадна Православна Црква (Извештај Синоду 2004)*. Недуго затим чланови те *Зайадне Православне Цркве* почињу да себе називају именом *Православна Црква Француске* која ће ускоро променити назив у *Католичка Православна Црква Француске* познатија и као ЕКОФ. Мало пре своје смрти

⁶ Église catholique orthodoxe de France.

1937. године, Иринеј Вианер је молио да добије помоћника и тражио да рукоположе Еуграфа Коваљевског за њихову франкофонску парохију.

Еуграф Коваљевски је рођен 1905. године у Петрограду у једној аристократској породици. Имао је два брата, Петра, који није био део ЕКОФ-а, и Максима, који се интересовао за литургију и црквену музику и који је чак и предавао једно време на теолошком Институту Светог Дионисија Ареопагита у Паризу, који иначе припада ЕКОФ-у. Еуграф је био најмлађи од тројице браће. За време руске револуције, он бежи са својом породицом најпре у Турску, затим долазе у Ницу где је његова породица поседовала једну вилу, да би се на крају настанио у Паризу који је у то време постао центар где су се окупљали руски интелектуалци. Дошавши у Париз, уписује студије књижевности на Сорбони и упоредо са тим теолошки Институт Светог Сергеја, где оснива са другим младим теолозима братство Светог Фотија чији је циљ био изучавање литургијског богословља. У то време је постојала мода у Русији према којој су често интелектуалци и филозофи тог доба оснивали разна религиозна братства и филозофске кружоке који су се бавили разним темама (Riasanovsky 1987: 391). Такође активно присуствује тзв. *екуменским окуљањима* организованим од стране Берђајева и ту боље упознаје многе римокатолике и протестанте. На основу тих сусрета са њима Коваљевски покушава да докаже постојање западног Православља и парадоксално, иако је сам Рус по рођењу, развија теорију да је њихова парохија укоренењена у западном Православљу и Цркви која је постојала пре поделе на Источну и Западну⁷ Цркву. Митрополит Елевтерије није желео да удовољи Иринеју Винаеру и да одмах рукоположи Еуграфа, јер је већ тада Еуграф показивао непослушност и својеглавост. Међутим, недуго после тога под притиском франкофонске заједнице Митрополит Елевтерије попушта и рукополаже Еуграфа за свештеника 1937. године.

Убрзо након постављења за једног од пароха франкофонске заједнице, Еуграф улази у сукоб са француским свештеницима те исте заједнице по питању служења западног обреда који је служен до тада и који је Еуграф желео да замени новим обликом тзв. *таликанске Лишурције* коју је он лично рестаурирао. Ту реконструкцију или рестаурацију тзв. *таликанске Лишурције* је урадио на основу постојећих фрагмената и сведочанстава старог *таликанског обреда*, док је музику за ту литургију компоновао његов старији брат Максим (Kovalevsky 1998: 93). Због тог сукоба, Митрополит Елевтерије шаље младог све-

⁷ Римокатоличку и Православну Цркву.

штеника Еуграфа Коваљевског у Ницу како би тамо опслуживао једну руску парохију, на којој је провео читав период Другог светског рата. Након завршетка рата 1945. године, Еуграф се враћа у Париз, на франкофонску парохију коју је опслуживао пре одласка у Ницу, и убрзо званично региструје парохију пред француским властима под именом ЕКООФ⁸ (*Католичка Православна Зајадна Црква*) да би ускоро била преименована у ЕКОФ,⁹ име под којим се и данас води. У октобру исте године служена је по први пут тзв. галиканска Литургија коју је својевремено желео да наметне млади свештеник Еуграф. Те исте 1945. године, Еуграф Коваљевски се званичним писмом обраћа Московској Патријаршији тражећи својеврсну *аутономију* свих западних парохија и црквених општина. Већ тада у званичној кореспонденцији он користи назив ЕКОФ (*Католичка Православна Зајадна Црква*), под којим је и регистрована његова заједница пред државним властима, што је једна врста парадокса јер та Црква још увек није имала свог епископа. Канонски статус те његове заједнице која се још увек налазила под Московском Патријаршијом није потрајао. Наиме, Московска Патријаршија је желела да уједини све франкофонске парохије на Западу и да на њихово чело постави угледног свештеника о. Лева Жилеа, међутим Еуграф Коваљевски се томе жестоко супротставио. Његов отпор према о. Леву је потицао још из периода пре Другог светског рата, када је млади свештеник Еуграф ушао у сукоб са њим и са другим француским свештеницима у Паризу и након чега је по казни премештен у Ницу. Убрзо након тог сукоба о. Лев напушта ту заједницу и одлази у Енглеску. Године 1953. Московска Патријаршија искључује свештеника Еуграфа Коваљевског из Епархијског управног одбора и налаже му забрану свештенослужења у периоду од годину дана због веома озбиљних оптужби изнетих у писму Москви од стране Митрополита Николаја Крутитског а које се односе на причешћивање неправославних и некрштених од стране Еуграфа Коваљевског (*Извештај синоду 2004*). Еуграф је тим поводом изјавио да се не осећа кривим, отворено заступајући и бранећи праксу тзв. *евхаристијској ѿстојимства*.¹⁰ Истовремено Еуграф и његови следбеници оптужују остале православне да постављају својеврсне ограде према причешћу, нарочито по питању поста и исповести, али и тиме што одбијају да причесте неправославне особе јер причешће према њему треба да буде дато свима онима који

⁸ *Église catholique orthodoxe occidentale de France.*

⁹ *Église catholique orthodoxe de France.*

¹⁰ Та пракса причешћивања свих па и оних некрштених или оних који припадају другим религијама постоји и дан данас у ЕКОФ-у.

желе да *приђу и да окусе*, без обзира на њихово тренутно стање или статус у Цркви (Kovalevsky 1984: 26). Истовремено Коваљевски и његове присталице заборављају на речи Светог Иринеја Лионског, на чије се наследство иначе тако често позивају, да „за нас, наше учење је у складу са Евхаристијом, а Евхаристија потврђује наше учење“ (А. Н. IV, 18,5).

Једна друга оптужба против њега се односила на регистровање франкофонске парохије пред званичним државним органима под именом ЕКОФ, оснивање фиктивних парохија по провинцији, све то без знања епархијског архиепископа а у циљу добијања *аутономије* франкофонских заједница. Након ових оптужби Епископ Коваљевски из револта напушта Московску Патријаршију и одбија послушност након чега бива екскомунициран од Москве. Већина верника франкофонске заједнице, под утицајем Коваљевског, напушта такође Московску Патријаршију и придружује се екскомуницираном Епископу Коваљевском. Како би решили канонски статус њихове заједнице, супруга покојног Иринеја Винаера госпођа Ивон, која је иначе велики обожавалац Епископа Коваљевског, одлази у Египат где тражи пријем код Александријске Патријаршије али је ови упућују на Константинопољ. У периоду од 1953. до 1954. године, чланови ЕКОФ-а воде преговоре око канонског статуса са представницима Цариградске Патријаршије у Паризу али без већег успеха, највероватније због искривљене еклисиологије коју имају чланови ЕКОФ-а а која је страна православној предању. Све време у току преговора они инсистирају на чињеници да је ЕКОФ наследник Западне Цркве која је постојала на Западу пре Велике шизме, заборављајући успут на православно предање и апостолско прејемство које чланови ЕКОФ-а немају. Све време покушавају да представе своју заједницу као неко наследство Светог Иринеја Лионског за кога везују корене своје цркве у Француској, заборављајући изнова да Свети Иринеј Лионски није представник искључиво Западне Цркве већ учитељ читаве васељене. Ипак у жељи да покаже своју добру вољу и намеру, представници Цариградске Патријаршије у Паризу их примају у своје окриље са намером да временом коригују и исправе ставове ЕКОФ-а везане за православно предање. С тим у вези 1954. године састављају комисију од угледних професора теолошког Института Светог Сергеја чији је задатак да пажљиво проуче тзв. *таликанску Литургију* коју је саставио Епископ Коваљевски (Kovalevsky 1998: 93). Међутим извештај комисије није повољан за чланове ЕКОФ-а и од њих тражи да се повинују православној предању и да служе само литургије које постоје у Православној Цркви. Револтирани оваквом одлуком, Коваљевски и његове

присталице одбијају да прихвате овакву одлуку и напуштају преговоре са Цариградском Патријаршијом. Својим верницима објашњавају да не могу да прихвате овакву врсту *византијској колонијализма* коју им жели наметнути Константинопољ јер би тиме њихова црква (ЕКОФ) изгубила свој идентитет (*Извештај синоду* 2004).

Период који следи даје на кратко наду да ће се ситуација и канонски статус ЕКОФ-а побољшати захваљујући пре свега залагању Архиепископа Јована Максимовића (Светог Јована Шангајског) који је као епископ Руске Заграничне Цркве задужен да убудуће брине о франкофонским парохијама на територији Запада. Архиепископ Јован је 1954. године примио под свој омофор једну заједницу православних Холанђана након чега је почео да се интересује за ову групу франкофона који су се налазили ван канонског поретка. Захваљујући захтеву и личном ауторитету Архиепископа Јована, Синод Руске Заграничне Цркве је дозволио да буду примљени под његов омофор иако се Епископ Антоније из Швајцарске томе жестоко противио. Коначно, чланови ЕКОФ-а су примљени и стављени у надлежност Архиепископа Јована Максимовића под условом да их овај последњи умоли да Коваљевски и његове присталице прихвате све одлуке Сабора и Синода Руске Заграничне Цркве, што се показало као нимало једноставан и лак задатак за Архиепископа.

Већ 1961. године, Еуграф Коваљевски се писмено обраћа Архиепископу Јовану тражећи му одређени степен аутономије за франкофонску заједницу, правдајући свој захтев чињеницом да све оријенталне заједнице имају своје епископе а да су они на Западу тога лишени. Истовремено Еуграф предлаже за епископског кандидата своју маленкост и изражава жељу да постане епископ. Године 1963. Архиепископ Јован попушта под притиском и пристаје да Еуграф Коваљевски буде хиротонисан за епископа иако је он сам желео да постави неког другог кандидата на то место. Међутим он пристаје под притиском франкофонских парохија а нарочито госпође Ивон Винаер која писмено тражи у име заједнице од Архиепископа Јована да им постави Еуграфа Коваљевског за епископа и духовног вођу ЕКОФ-а, чији су они чланови. С обзиром да је та заједница прихватила услове које су Руска Загранична Црква и Архиепископ Јован тражили од њих а то су: прослављање Васкрса по православном рачунању, забрана давања причешћа особама које нису православне, забрана да један исти свештеник у току једног дана служи више Литургија, Сабор Руске Заграничне Цркве је прихватио да хиротонише Еуграфа Коваљевског за епископа франкофонских парохија. Исте године Архиепископ Јован је премештен и постављен за Епископа

Сан Франциска у Сједињеним Америчким Државама.

Године 1964. Еуграф Коваљевски је хиротонисан за епископа у Сан Франциску¹¹ под именом Јован¹² и постављен је за епископа Епархије Светог Дениса (Дионисија) у Паризу. Убрзо након хиротоније, Архиепископ Јован се обраћа писмено у два наврата Коваљевском (1964. и 1965. године) упозоравајући га на чињеницу да неки његови блиски сарадници припадају и масонском покрету. Истовремено га упозорава на неке литургијске праксе које нису у складу са православним предањем. Једна од тих пракси је и рукоположење од стране Коваљевског једног кандидата на истој литургији за ђакона и за презвитера, што је у потпуној супротности са православним предањем. Нажалост то није био усамљени случај. Архиепископ Јован Максимовић, који је сматран за светитеља још за живота, недуго после тога је уснуо у Господу 1966. године, након чега је врло брзо и канонизован.

Након смрти Архиепископа Јована, Синод Руске Заграничне Цркве је одредио да Архиепископ Виталије из Канаде буде убудуће задужен за парохије Руске Заграничне Цркве у Француској као и за ЕКОФ који се налазио у саставу те Епархије. Овај гест је веома наљутио Коваљевског јер ни он као епископ, ни било ко од његових клирика или верника нису били питани или консултовани око постављења новог епископа. Приликом одржавања генералне скупштине ЕКОФ-а био је присутан и Архиепископ Виталије. За време скупштине, Коваљевски је све време провоцирао својим питањима Архиепископа Виталија, на шта је овај у једном моменту одговорио да је тзв. *таликанска Лиџурџија* као и његова хиротонија допуштена и прихваћена само због инсистирања Архиепископа Јована Максимовића кога су сви изузетно ценили. Међутим сада он тражи од њега послушност према надређеним црквеним властима и захтева да прекине са служењем тзв. *таликанске Лиџурџије* и пређе на служење Златоустове Литургије. Чланови ЕКОФ-а на челу са Епископом Јованом Коваљевским одбијају послушност Архиепископу Виталију тражећи од Синода Руске Заграничне Цркве да буду ослобођени његовог tutorства и управљања Епархијом у Француској. Као одговор Синода стигла је одлука о суспендовању Епископа Јована Коваљевског након чега ће у кратком року синод донети одлуку о одузимању епископског чина Јовану Коваљевском вративши га у ред обичног монаха. На ову одлу-

¹¹ Синод Руске Заграничне Цркве је одлучио да хиротонију изврши Архиепископ Јован у Сан Франциску, с обзиром на то да је он био задужен да се још неко време стара о ЕКОФ-у.

¹² Пре хиротоније Еуграф Коваљевски је дао монашке завете и узео име Јован.

ку одговарају чланови и верници ЕКОФ-а који тврде да не прихватају ову одлуку и да ова одлука за њих нема никакву вредност, с обзиром на то да су они одлучили да више не припадају Руској Заграничној Цркви и да самим тим она више нема власт над њима. У свом пастирском писму, Коваљевски тврди својим верницима да је добио подршку од појединих Патријаршија које гледају благонаклоно на ЕКОФ и ситуацију у којој се налазе, док се Руска Загранична Црква налази делимично изолована.

Пошто су се поново нашли изван канонског јединства, представници ЕКОФ-а су 1968. године отпутовали за Софију, Букурешт и на крају за Скопље, код *Македонске Православне Цркве* која се и сама налазила изван општења са другим црквама, тражећи да успоставе односе са неком од Православних Цркава, међутим без резултата. Једина Црква која је пристала да их саслуша била је Румунска Православна Црква. Схвативши то као сигнал, представници ЕКОФ-а су започели преговоре са Румунском Православном Црквом диктирајући 11 тачака које су представници ЕКОФ-а захтевали, међу којима је и захтев да се поништи свргнуће Епископа Јована (Коваљевског) од стране Руске Заграничне Цркве као и хиротонију још једног додатног епископа. Румунска Црква је одговорила да им је немогуће испунити ове услове уколико постоји разилажење мишљења по питању тзв. *галиканске литургије*. На крају представници Румунске Цркве пристају да им дозволе неколико пута годишње или повремено служење галиканске Литургије као што је то случај са Литургијом Светог Јакова. Због честих замерки на галикански обред састављен од стране Коваљевског, чланови ЕКОФ-а су одлучили да 1968. године одреде комисију чији је циљ да докаже да је *галиканска Литургија* теолошки исправно реконструисана и обновљена у 20. веку од стране Коваљевског. Према Коваљевском, та обновљена литургија не претендује да представља један археолошки реконституисан документ који је остао непромењен у односу на некадашњу *галиканску Литургију*, већ да по питању садржине, молитава и самог обреда у највећој мери одговара духу Литургије који је постојао пре Шизме (Kovalevsky 1998: 6). Због чега и на који начин је Румунска Црква одлучила да хиротонисе наследника Коваљевском и ЕКОФ-у остаје једно отворено питање, међутим чињеница је да сам Коваљевски све до своје смрти 1970. године није успоставио јединство ни са Румунском ни са било којом другом Православном Црквом и да је умро изопштен из Православне Цркве (*Извештај синоду* 2004).

Жил-Бертран Харди је рођен 1930. године у француској римокатоличкој породици. Упознао је Православље преко свог старијег

брата Грегора.¹³ Године 1960. је рукоположен за свештеника од стране Архиепископа Јована Максимовића а 1967. године га Коваљевски именује за архијерејског заменика. У тој улози и одлази 1970. године у Букурешт где предводи делегацију ЕКОФ-а коју прима лично румунски Патријарх и где потписују декларацију којом исповедају православну веру. Полаже монашке завете и узима име Герман и убрзо затим бива хиротонисан у Паризу од стране тројице румунских епископа. У то време у Паризу представници Цариградске Патријаршије негодују због ове хиротоније и протестују код Румунског Патријарха тражећи објашњења поводом овог питања. Истовремено Православни Епископски Савет у Француској не прихвата Епископа Германа у своје чланство у коме су иначе заступљени сви православни епископи на територији Француске. По овом питању Румунска Црква се изјашњава тек неколико година касније тј. 1974. године, када позива Епископа Германа у Букурешт због проблема у односима између ЕКОФ-а и других православних јурисдикција. Тада Епископ Герман потписује нов *Прошкол* којом се ограничава његова власт и према коме чланови ЕКОФ-а не смеју да учествују у локалним или међународним скуповима и међуверским дијалозима без сагласности Синода Румунске Цркве. Истовремено обавештавају Епископа Германа да не може да учествује у Православном Епископском Савету Француске јер је његова Епархија само једна од епархија Румунске Цркве и да је његов делокруг ограничен искључиво на територију његове епархије и да не може да има парохије изван граница своје епархије, што у потпуности мења правни статус који је до тада имао ЕКОФ. Наиме познато је да је ЕКОФ имао своје парохије не само на територији Француске, чији је он био епископ, већ и на територији Швајцарске и Италије. Овај *Прошкол* је изазвао праву буру код чланова ЕКОФ-а, нарочито због тога јер су били сведени на обичну епархију без икаквих посебних привилегија, чиме су се удаљавали од идеје да постану *аутономна* Православна Црква на Западу.

Уз ту већ ионако тешку ситуацију низали су се и скандали моралне природе који су пратили поједине чланове ЕКОФ-а а такође и самог Епископа Германа. Године 1976. се Епископ Герман поново обрео у Букурешту због сличних оптужби. Те исте године је поново ишао за Букурешт због идентичних оптужби али и како би изнова потписао један нов *Прошкол*. Међутим највећи проблем за Епи-

¹³ Његов старији брат је једно време био свештеник код њега али је након разлаза са Румунском Православном Црквом прешао код Румуна и служио све до своје смрти у Румунској Православној Цркви у Паризу.

скопа Германа није долазио споља већ изнутра, од његових чланова. Године 1983. једна група његових верника и сарадника сачињава извештај о раду и пропустима у самом ЕКОФ-у и о томе извештава Букурешт. У том извештају они оптужују Епископа Германа за раздор и поделе међу клирицима али и међу појединим верницима и члановима ЕКОФ-а. Истовремено га оптужују за финансијске малверзације као и за љубавну авантуру са једном парохијанком,¹⁴ ванбрачне односе појединих свештеника као и случајеве хомосексуализма. Такође га оптужују што толерише спиритистичке и окултистичке праксе (*Извештај синоду 2004*).

Иако је овде реч само о моралним питањима, ово јасно показује какво је њихово лично схватање канона и православног предања које прилагођавају својим личним потребама. Случај који то најбоље описује је управо брак у који је ступио Епископ Герман позивајући се на рану Цркву када су поједини епископи били ожењени. Приликом устоличења новог Румунског Патријарха 1986. године, коме је присуствовао и сам Епископ Герман, тражено је од њега да примени захтеве који су тражени од њега приликом потписивања претходног *Прошкола*. Истовремено, нови Румунски Патријарх је изнео нове захтеве које је додао на већ постојећу листу и захтевао да их примени у што краћем року. Као одговор на овај став Румунске Цркве, Епископ Герман је сазвао генералну скупштину ЕКОФ-а и упутио отворено писмо Румунском Патријарху у коме је на основу свог тумачења православног предања бранио своје ставове. Међутим поједини чланови ЕКОФ-а, незадовољни објашњењем Епископа Германа, напуштају ЕКОФ како би се придружили Румунској Цркви. Један од њих је био и старији брат Епископа Германа, Грегоар Харди.

Епископ Герман је поново позван на одговорност у Букурешт током 1986. и 1988. године како би одговорио на питања о имену Цркве под којом је регистрован, у вези са обредима које врши као и по питању његове територијалне надлежности. Након бројних случајева непослушности Епископа Германа, Сабор Румунске Цркве га ставља под забрану 1993. године, одузима му епископски чин и враћа га у ред лаика. Што се тиче његових свештеника, који желе да остану у јединству са Православном Црквом, њима је дозвољено да пређу у неку од јурисдикција Православне Цркве. Православни Епископски Савет у Француској је накнадно поставио услове под којима могу бити примљени чланови ЕКОФ-а уколико желе да успоставе јединство са неком од Православних Цркава.

¹⁴ Са којом ће иначе ступити у цивилни брак 1995. године.

Након одређеног времена Епископ Герман се обраћа Српској Цркви захтевајући и диктирајући своје услове, као и раније у историји ЕКОФ-а, међу којима су тај да добије Свето Миро од Српске Цркве и да Српска Православна Црква хиротонише још једног Епископа *како би умањили самоћу садашњеј Епископа* (*Извештај синоду* 2004). Године 1999. Српска Црква му одговара нудећи сличне услове које им је поставила и Румунска Црква, међу којима је укидање ЕКОФ-а као заједнице¹⁵ и да Епископ Герман прихвати одлуку Румунске Цркве о рашчињењу и враћању у ред лаика. Ово је наравно било неприхватљиво за Германа који није прихватио овакве услове, међутим један број његових верника се није слагао са оваквим Германовим ставовима и након *неуспелог иуча*, којим су желели да уклоне Германа са места председника ЕКОФ-а, они напуштају ЕКОФ 1999. године. Наредне године започињу судски процес против бившег Епископа Германа који убрзо губе, што приморава ову групу бивших чланова ЕКОФ-а да промене своје име пред државним властима. Та група се региструје под именом УАКОРО (Савез православних богослужбених заједница западног обреда)¹⁶ и започиње преговоре са Српском Црквом око пријема у исту и решавања свог канонског статуса.

* * *

Библиографија :

- Извештај комисије Светом Архијерејском Синоду* (Син. Бр. 1974/зап. 1436, од 20. октобра 2004) (2004).
- Јевђевић, Јевђа (2011): *Руси у Крајујевцу*, Крагујевац: Светоуспењски саборни храм.
- Beyssac, Michèle (1971): *La vie culturelle de l'émigration russe en France*, Paris: Edition Presses universitaires de France.
- Irénée de Lyon (1984): *Contre les hérésies*, Paris: Edition Cerf.
- Jevakhoff, Alexandre (2007): *Les Russes Blancs*, Paris: Edition Talandier.
- Kovalevsky, Eugraph (1998): *La divine liturgie selon saint Germain de Paris*, Paris: Centre orthodoxe d'Édition et de Diffusion.
- Kovalevsky, Maxime (1984): *Retrouver la source oubliée*, Paris: Edition Présence orthodoxe.

¹⁵ Предложено је да сваки свештеник и сваки лаик појединачно приступи једној од постојећих српских парохија у окружењу.

¹⁶ Union des associations culturelles orthodoxe de rite occidentale.

Livret de l'Institut orthodoxe Saint Serge 2017/2018 (2017)

Marie, Jean-Jacques (2017): *La guerre des russes blancs*, Paris: Edition Talandier.

Michel, Bruneau (1996): „Une immigration dans la longue durée: la diaspora grecque en France“, *Espace, populations, sociétés*, N° 2–3.

Riasanovsky, Nicholas (1987): *Histoire de la Russie*, Paris: Edition Robert Laffont.

Примљено: 19. 3. 2019.

Исправљено: 4. 4. 2019.

Одобрено: 16. 4. 2019.

RÉTROSPECTIVE DES TENTATIVES CONTEMPORAINES DE RESTAURATION DE LA LITURGIE GALLICANE: L'HISTOIRE DE L'ECOF

Aleksandar Resimić

Diocèse d'Autriche et de Suisse,

Genève

Résumé: *L'existence des paroisses orthodoxes composées d'une population occidentale, notamment en France et en Suisse, est une réalité depuis plus d'un siècle. Elles ont été créées grâce à une forte émigration orthodoxe due surtout à la révolution russe au début du siècle dernier.*

En voulant rapprocher l'orthodoxie aux occidentaux, les théologiens russes de l'époque, qui ont immigrées en France, ont décidé de créer des paroisses francophones avec des offices en français. Ils ont décidé aussi de restaurer la liturgie gallicane, un rite occidental perdus depuis un millénaire, mais sans grand succès. Cela n'a pas aboutie à cause de la grande diversité de ce rite à travers les siècles et des endroits où ce rite a été célébré mais aussi à cause du manque de livres liturgiques ou de documents et de manuels d'époque qui montrent le déroulement de ce rite perdu. Nous avons vu qu'après

quelques tentatives de restauration la liturgie gallicane n'a pas été accepté par l'Église orthodoxe.

Depuis leur création, il y a un siècle déjà, les paroisses francophones errent entre les différentes Églises orthodoxes autocéphales. Elles se sont même parfois retrouvées en dehors de ces Églises orthodoxes. Aujourd'hui une partie de ces paroisses se trouvent rattachées à l'Église orthodoxe serbe.

L'explication de l'histoire des paroisses francophones, ainsi que l'histoire de la liturgie gallicane et des bases de la pensée orthodoxe sur des questions liturgiques et ecclésiologiques, auront pour effet, une meilleure compréhension entre les membres de ces paroisses, qui font de facto aujourd'hui partie de l'Église orthodoxe serbe, et les autres Églises orthodoxes.

Mots clés: *Liturgie gallicane, ECOF, paroisses francophones, E. Kovalevsky, M. Kovalevsky, Germain Hardy, Saint Jean de Shanghai.*

SOME CONTEMPORARY ATTEMPTS OF RESTORATION OF THE GALICIAN LITURGY: HISTORY OF ECOF — A REVIEW —

Aleksandar Resimić

*Diocese of Austria and Switzerland,
Geneva*

Summary: *Today's Orthodox Francophone parishes in the West, primarily in the territory of France and Switzerland, are parishes whose believers are mainly Westerners who have received Orthodoxy and constitute separate parishes belonging to different jurisdictions. A significant part of these parishes belongs to Serbian Orthodox Church, while one part is out of unity and communication with any Orthodox Church.*

Key words: *Galician Liturgy, ECOF, Francophone Orthodox Parishes, E. Kovalevsky, M. Kovalevsky, Germain Hardy, St. John of Shanghai and San Francisco.*